

LASTEN JA NUORTEN KOTISEUTUOPETUS

Lasten ja nuorten kotiseutuopetusohjelma on vuosina 2007–2008 koottu peruskoulujen opetusta täydentävä paikallishistoriapaketti. Peruspakettiin kuuluvat Pudasjärven historia, kylien pääpiirteet, museon kokoelmat ja pihapiiri sekä koululaisten museovierailut. Sen pohjalta on nyt valmisteltu Osaava -hankkeen kanssa laajempi kotiseutuopetuskokonaisuus koulujen käyttöön.

Paketin tarkoituksena on tukea koulujen omaa kotiseutuopetusta ja se on tehty opettajien taustatiedoksi. Pakettiin kuuluvat museovierailu ja tehtävät koulussa etu- ja jälkikäteen. Museovierailu voi sisältää opastuskierroksen eri teemoilla ja työpajoja. Koululla tutustutaan ennen vierailua opetuspaketin kirjalliseen osioon ja tehdään tehtäviä, jotka auttavat opettajaa ja oppilaita museovierailuun valmistautumisessa. Tehtävät ja museovierailujen teemat voivat vaihtua ajoittain. Myös vierailun jälkeen tehtävien tekeminen koululla auttaa ymmärtämään ja sisäistämään jo opittua tietoa ja taitoa.

PAIKALLINEN KULTTUURIPERINTÖMME

Omaan kulttuuriin tutustumisen tärkeys ja kulttuuriperintö

Kulttuuri kertoo yhteisön tavoista ja arvoista, rakennetusta ympäristöstä ja elämästä. Kulttuurimme muuttuu jatkuvasti ja huomisen kulttuuriperintö rakentuu tämän päivän eletystä elämästä. Kulttuuriperintöopetus tukee myönteisen omakuvan ja kulttuuri-identiteetin muodostumista sekä vahvistaa yksilön mahdollisuuksia kokea kuuluvansa niin omaan lähiympäristöönsä kuin maahansakin. Vahva identiteetti on avarakatseisuuden edellytys. Nykypäivän esineiden ja rakentamisen näkeminen osana kulttuurin jatkumoa, perustana, josta tulevaisuuden kulttuuriperintö rakentuu, vaatii sekin historian näkökulman tuntemista. Kulttuuri kantaa mukanaan yhteisön arvoperustaa, joten se antaa mallin ja mahdollisuuden hyvälle elämälle.

Paikalliseen kulttuuriin ja menneisyyteen tutustuminen vahvistaa yksilön identiteettiä ja auttaa ymmärtämään nykyistä paikkaamme, ajallista jatkumoa ja muutosta tässä yhteisössä. Monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa kulttuuriperintöopetuksen ja museoiden merkitys kasvaa. Elämme globaalissa maailmassa ja kouluissamme on yhä enemmän muista kulttuureista tulevia oppilaita. Kulttuuriperintöopetus auttaa osaltaan maahanmuuttajia kotoutumaan omaan kulttuuriimme ja perinteeseemme.

Ihminen ja luonto

Ihmisten teot ja toiminta muokkaavat ympäristöämme. Tuhansien vuosien ajan ihminen on raivannut metsää ja peltoa, rakentanut teitä ja kyliä. Perinteisiin maanviljelystapoihin tutustuminen auttaa hahmottamaan kulttuurimaiseman muodostumista ja sen merkityksiä. Aikaisemmat sukupolvet ovat jättäneet ympäristöön ja luontoon jälkiä, joita voimme yhä nähdä, siten maisema kantaa mukanaan ajallisia kerroksia. Nykyaikana ihmiset jättävät myös jälkiä. Ajan ja historian jatkuvuuden hahmottaminen menneen kautta opettaa arvioimaan nykypäivän toimien vaikutusta tästä päivästä tulevaan.

Rakennettu ympäristö

Rakennustavat ja -tyylit kertovat kunkin aikakauden arvoista ja tavoitteista. Vanhat rakennukset kertovat menneisyydestä monia asioita, sillä ne on rakennettu käyttötarkoituksiinsa sopiviksi, kauniisti ja kestävästi. Perinteisten rakennusten tutkiminen auttaa näkemään rakennetun ympäristön osana kulttuurista kokonaisuutta ja opettaa arvostamaan aikaisempien sukupolvien taitoja sekä nauttimaan sen tarjoamista esteettisistä kokemuksista.

Arkipäivän elämä

Ennen teollistumisen kautta maaseudun elämä oli suurelta osin omavaraistalouteen perustuvaa. Käsityötaidoilla ja itse tekemisellä oli keskeinen osa ihmisten elämässä, sillä kotona valmistettiin esimerkiksi vaatteet, työkalut ja astiat. Erikoisosajia tarvittiin vain tiettyihin erityistöihin. Käsityötaitoja arvostettiin, esimerkiksi kutominen ja kehräys olivat naiselle tärkeitä taitoja, joita opeteltiin jo lapsena. Miesten käsityötaidot ovat nähtävissä muun muassa koristelluissa rukiinlavoissa, joita annettiin morsiuslahjoiksi. Menneen tunteminen auttaa hahmottamaan omaa aikaamme ja sen eri ilmiöitä

Opetuskokonaisuus, joka sisältää tutustumisen paikallishistoriaan ja omaan kulttuuriympäristöömme museon avulla, on monipuolinen oppimisväline koulujen opetuksessa eri oppiaineissa.

MUSEO OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

Mikä on museo?

Museo on pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelematon, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimusta ja opetusta edistääkseen ja mielihyvää tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään” (Kansainvälisen museoneuvoston, ICOM:n määritelmä). Museo tallentaa sekä menneisyyttä että nykyisyyttä, ja yhteisön muisti ja kulttuurin eri ilmiöt tallentuvat mm. esineinä ja valokuvina museon kokoelmiin. Kokoelmien pohjalta tuotetaan näyttelyitä, julkaisuja sekä opetustoimintaa.

Kotiseutumuseot tallentavat erityisesti oman alueensa perinteitä ja kulttuuria. Kotiseutumuseoiden toiminnan lähtökohtana 1900-luvun alussa oli huoli talonpoikaisen kulttuurin katoamisesta. Paikallismuseoihin kerättiin kansankulttuuriin liittyvää esineistöä ja tietoa omalta paikkakunnalta ja lähiseuduilta. Pudasjärvellä keräys aloitettiin 1950-luvulla ja lahjoituksia otetaan edelleen vastaan.

Pudasjärven kotiseutumuseo esittelee 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomea, aikaa ennen laajamittaista teollistumista ja yhteiskunnallisia murroksia. Kotiseutumuseon kokoelmat ja talonpoikaisaikaan kuvaavat näyttelyt antavat vertailukohdan nykyculttuurillemme ja sen ilmiöille. Kotiseutumuseoilla on vahva tietämys oman paikkakuntansa historiasta, kulttuurista ja tapaperinteestä.

Museon ja koulun yhteistyö

Museot ovat ympäristöjä, joissa tapahtuu oppimista.

Museo on opettajalle hyvä keino ja mahdollisuus kulttuuriperinnön elämykselliseen opettamiseen. Oppiminen kotiseutumuseossa perustuu aitoihin esineisiin ja rakennuksiin, sillä kulttuuriperintöopetus tapahtuu talonpoikaisessa ympäristössä. Opetuksen välineenä esine toimii parhaiten, kun se liitetään johonkin laajempaan kokonaisuuteen. Eli olennaista on, että esineelle rakentuu looginen suhde aineelliseen tai ei-aineelliseen elämän ilmiöön. Museovierailta on aina oma ennakkokäsityksensä ja –tietonsa, joita voidaan hyödyntää ohjaamalla heidät peilaamaan näyttelyssä olevia asioita omia ennakkokäsityksiään vastaan. Museo-oppimisen tavoitteena on päästä käyttökelpoisten käsitteiden tasolle, eli esittää kysymyksiä ja antaa lisäinformaatiota. Museoesineet ovat siis itsessään jo oppimisen välineitä ja kävijät ovat vuorovaikutuksessa niiden kanssa. Oppaan

johdolla käyty kierros on perinteinen vuorovaikutusmuoto, mutta erilaiset työpajat ovat myös erinomaisia, sillä niihin liittyy vahvasti tekemällä oppiminen. Toiminnallinen museovierailu rohkaisee koululaista vuorovaikutukseen; osallistumiseen ja kokeilemiseen. Museo antaa suunniteltua museo-opetusta, jota voidaan joustavasti soveltaa erilaisten ryhmien ja eri oppiaineiden tarpeisiin. Museo on ainutlaatuinen, koulun ulkopuolinen ja opetusta tukeva oppimisympäristö.

Uusi teknologia ja mobiilipalvelut luovat uusia mahdollisuuksia museopalveluihin. Pudasjärven Kotiseutumuseokin on mukana sosiaalisessa mediassa Facebookin kautta, siellä voi seurata museon toimintaa ja tapahtumia. Siellä on hyvin paljon kuvia, mutta myös lyhyitä tekstejä liittyen paikallishistoriaan, vanhoihin lehtileikkeisiin tai museoesineisiin. Tarkoitus olisi kehittää näitä palveluja, jotta museo tavoittaisi yhä useamman ihmisen verkon kautta. Nämä herättävät kiinnostusta myös itse museovierailuun. Pienimuotoiset verkkonäyttelyt palvelisivat myös heitä, jotka eivät fyysisesti pääse vierailulle itse museoon, mutta ne olisivat myös oppimisen välineinä koululasiryhmille. Niiden kautta vierailijat voivat myös jakaa omia kokemuksiaan ja palata tarvittaessa yhä uudelleen siihen oppimisympäristöön.

QR-koodit olisi yksi tapa toteuttaa kotiseutumuseossa uudenlaisia teknologisia ratkaisuja. Ne olisivat palvelemissa kävijöitä, jotka ovat jo tottuneet käyttämään mobiililaitteita. Tässä tapauksessa yläkoululaiset ja lukiolaiset olisivat hyvä kohde tähän kokeiluun. Ehkä uuden teknologian käyttö motivoisi myös oppilaita uudenväliseen museovierailuun ja uudenväliseen oppimiseen. Koodit ovat vasta suunnitteluvaiheessa, mutta ajatuksena olisi, että niiden avulla saisi lisätietoa esineistä ja rakennuksista. Niissä olisi ehkä pieniä tarinoita tai niiden avulla voisi pelata museopeliä. Ne eivät korvaisi perinteistä tiedontarjontaa eli opastusta, mutta ne voitaisiin nähdä museokäyntiä ja oppimistapoja monipuolistavina mahdollisuuksina.

Kotiseutuopetus sisältää seuraavat osiot:

Historiapaketti

1. paikallishistoria
2. vuodenvieritys ja kansanperinne
 - asuminen, asumismuodot ja rakennukset, sisustus
 - leikkikalut ja leikit
 - vaatetus ja pyykinpesu
 - sairaanhoito, taitat ja taikojen tekijät
 - ruuanlaitto, nautintoaineet
 - eri vuodenaikojen työt, puhdetyöt
 - juhlat
 - elinkeinot
 - seurakuntaelämä
3. kylien pääpiirteet
4. kotiseutumuseon kokoelmat ja pihapiiri
5. sanasto
6. lähteet ja linkit

Tehtävät koulussa etukäteen

Museovierailu (opastus ja työpajat)

Museovierailu voidaan toteuttaa monella eri tavalla.

1. **Opastuskierroksella** tutustutaan museon rakennuksiin ja pihapiiriin museo-oppaan avulla. Opas kertoo koululaisille paikallishistoriasta esineiden ja rakennusten kautta. Opastuskierros kestää 1-1,5 h. Kierros voi olla yleiskierros tai johonkin teemaan liittyvä kierros. Opastuksessa otetaan huomioon eri ikäluokat. Alakoululaisille kerrotaan perusasioita ihmisten elämästä vanhaan aikaan, isommille koululaisille syvennetään tietoa.
2. **Museotonttukierros** on alakoulun pienimmille koululaisille tarkoitettu kierros, jonka aikana museoalueeseen tutustutaan sadunmaailman kautta. Kierroksella kuullaan suomalaisen tontun elämästä vanhalla maatilalla. Kierros kestää noin puoli tuntia ja soveltuu esikoululaisille ja 1. ja 2. luokkalaisille.
3. **Kummituskierros** on tarkoitettu jo isommille koululaisille. Siinä tutustutaan paikallisiin kummitusjuttuihin ja käydään niiden kautta läpi paikallishistoriaa ja eri paikkoja. Samalla koululaiset saavat tietoa uskomuksista ja henkisestä elämästä Pudasjärvellä eri aikakausina.
4. **Opastuskierrokset teemoittain** ovat opastettavia kierroksia jonkin aiheen ympärille. Nämä kierrokset voivat muuttua vuoden tai parin jälkeen, jolloin mahdollistetaan eri oppiaineiden liittämisen kotiseutuopetukseen. Teemoja ovat esim. rakennushistoria, elinkeinot, savotta ja uitto, arjen askareet ja maatalan elämä sata vuotta sitten, käsityöt ja puhdetyöt. Nämä teemakierrokset voidaan yhdistää työpajoihin, eli ensin opas kertoo aiheesta, jonka jälkeen voidaan kokeilla itse käytännössä.
5. **Museorastit** ovat esineiden etsimistä kuvien avulla. Museoalueelle on merkitty rasteja, joita jokainen voi etsiä yksin tai pareittain. Rastit voi löytää kuvien tai merkattujen rastien avulla. Jokaiseen rastiin liittyy kysymys, johon vastataan erilliselle vastauspaperille. Näin tutustutaan museon esineisiin ja saadaan niistä tietoa.
6. **Tietokilpailu**, jossa arvuutellaan esineitä ja vanhoja sanoja. Esineet ovat kaikki käyttöesineitä, joita tutkimalla ja tarkastelemalla pitäisi saada selville esineen käyttötarkoitus ja mahdollisesti nimi. Esineitä on 5-10 kpl, ikäryhmästä riippuen. Myös vaikeustaso vaihtelee ikäryhmien mukaan.

Sana-arvoituksissa arvuutellaan vanhoja sanoja ja sanontoja. Sanat liittyvät esim. savotta- ja uittosanastoon, vaatetukseen, ruokatalouteen.

7. **Työpajat** tarjoavat monipuolista tekemistä ja niiden avulla tutustutaan vanhoihin työtapoihin ja historiaan. Työpajat auttavat oppilaita oivaltamaan uusia asioita tekemisen ja kokeilun kautta.

Työpajat

- käsityöpajat: lampaan villan karstausta ja värttinällä kehräys, tuohityöt
- vaatehuolto: pyykin pesu ja mankelointi
- metsätyöt: puun kuorinta eli parkkaus, justeerilla sahaus, puun mittaus
- pihaleikit
- myöhemmin toteutettavissa myös muita työpajoja

8. **Museotehtävät** ovat museolla suoritettavia tehtäviä, joita voi tehdä yksin tai pareittain. Tehtävät on tarkoitettu alakoululaisille ja joka ikäryhmälle on omat.
9. **Hetki arkeologina** antaa tietoa Pudasjärven esihistoriasta ja arkeologin työstä. Museovierailussa tutustutaan museon kokoelmissa oleviin esihistoriallisiin esineisiin ja niiden avulla käydään läpi Suomen ja Pudasjärven menneisyyttä ennen kirjoitettua historiaa. Opettajan tai museo-oppaan johdolla voidaan tutustua myös lähellä oleviin muinaisjäänneisiin tai esihistoriallisiin löytöpaikkoihin.
10. **Pihaleikit** ovat perinteisiä leikkejä, joita leikitään museon pihapiirissä. Mm. kymmenen tikkua laudalla – leikin ja hevosen kengän heiton kautta tutustutaan vanhempien ja isovanhempien lapsuuden ajan puuhiin. Näihin leikkeihin voivat osallistua oppilaat ja opettajat alakoulusta yläkouluun.
11. **(Itsenäinen tutustuminen ja tehtävät**, museoon voi tutustua myös itsenäisesti ja tehdä annettuja tehtäviä museoalueella, koulussa ja kotona.)

Tehtävät koulussa jälkikäteen

